

Prvky OPACu nové generace v online katalogu knihovny CVTI SR

Mnohé výzkumy zaměřující se na uživatelské chování ukazují, že většina lidí začíná hledání informací k určitému tématu v internetových vyhledávacích, nejčastěji v Googlu, a pouze malé procento uživatelů začíná na webových stránkách knihoven. Vyhledávací systémy typu Google dovedou uživatele poměrně rychle k tomu, co hledají, zatímco v některých knihovních katalogích se uživatelé velmi těžko orientují a nemohou najít to, co by potřebovali.

Snahou dnešních online katalogů je proto nejen klasicky prezentovat uživatelům knihovní sbírky přes nějaké webové rozhraní, ale přizpůsobit se současným požadavkům uživatelů, kteří jsou zvyklí na sociální sítě a prvky webu 2.0. Online katalogy proto chtějí integrovat nové rozvíjející se webové technologie, které mají vylepšit celkovou funkcionalitu při zachování vlastních specifických funkcí katalogu, rozšířit indexy a záznamy a vytvořit takové nástroje, které by umožnily přístup k celému fondu, popř. napojily katalog na další sítě a brány. Vytváření kontrolovaných slovníků nebo vyhledávání založené na klasifikaci je jen jedním z příkladů toho, jak by online katalogy mohly vyplnit některé nevýhody a mezery search engineů.

OPACy nové generace by tak měly poskytovat intuitivní rozhraní, které se průměrný uživatel nemusí dlouho učit. Knihovní katalog musí počítat s tím, že uživatelé většinou posuzují webové stránky rychle a povrchně, ale přitom chtějí co nejdříve relevantní výsledky, kterých může být dosaženo pomocí nejrůznějších podpůrných nástrojů.

Mezi prvky začleněné do rozhraní OPACu nové generace mohou patřit:

- vyhledávání v přirozeném jazyce,
- automatická úprava termínu – oprava pravopisu, inteligentní stemming, slovník synonym,
- řízený slovník, registry,
- řazení výsledků dotazů podle relevance,
- reduplikace nad záznamy,
- RSS kanál,
- uživatelské tagy, možnosti náhledu v podobě tag cloud,
- fasetová navigace,
- komunikace mezi uživateli – tj. sdílení a hodnocení knih, uživatelské recenze,
- prvky obohacující bibliografické záznamy – např. náhledy obálek a obsahů knih a vyhledávání slov z obsahu dokumentů,
- možnost náhledu externích zdrojů – např. Google Books,
- propojení s jinými elektronickými zdroji.

OPAC v CVTI SR

Od nasazení nového knihovnického systému DaWinci v r. 2010 měla knihovna CVTI SR snahu integrovat do online katalogu některé nové prvky a nástroje webu 2.0, které by i nezkušeným uživatelům pomohly získat relevantní dokumenty.

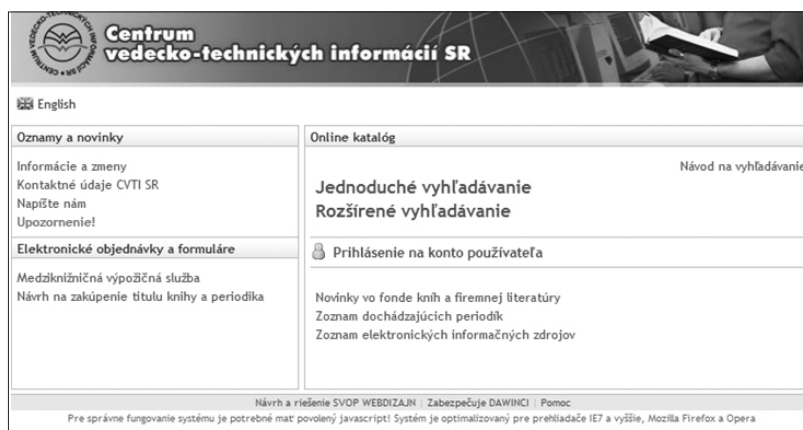
Díky těmto prvkům lze dnes OPAC knihovnického systému DaWinci zařadit k OPACům nové generace. Mezi ty výraznější prvky patří:

- obohacení bibliografických záznamů o obálky a obsahy,
- propojení se službou Google Books,
- sledování novinek a RSS kanál,
- našeptávač,
- možnosti vyhledávání v registrech,
- zpřesnění výsledků ve vyhledávání pomocí fasetové navigace.

Celkový design nově vytvořeného OPACu jsme měli možnosti připomínkovat a navrhnout dodavateli vlastní modifikace. Byla pro nás klíčová přehlednost a intuitivní rozhraní a dostupnost údajů pro všechny i anglicky hovořící uživatele. Po-dařilo se vytvořit hlavní stránku katalogu (viz obr. 1), která poskytuje uživatelům možnost elektronických objednávek (např. návrh na zakoupení titulu knihy nebo periodika), formulář pro zaslání e-mailu v případě návrhů na zlepšení nebo hlášení chyby, prohlížení novinek ve fondu a samozřejmě vyhledávání v online katalogu. Přestože není vstupní vyhledávací pole přístupné ze všech stránek online katalogu, jako to bývá obvyklé v jiných OPACích, je vyhledávání celkově snadné i pro nezkušeného uživatele.

Ve spolupráci s našim dodavatelem jsme brzy po přestupu na nový knihovnický systém zařadili na hlavní stránku aktuální seznam docházejících periodik a novinky v knihovním fondu a ve fondu firemní literatury. Novinky v knihovním fondu jsou seřazeny podle oborového třídění metody konspektu, která obsahuje 24 kategorií od humanitních věd až po technické obory, které jsou v našem fondu zastoupeny v největším počtu. Seznam novinek je možné prohlížet za jednotlivé měsíce i zpětně.

Obr. 1: Titulní stránka OPACu DaWinci

Vyhledávání

Jednoduché vyhledávání využívá plnotextového vyhledávání, které umožňuje vyhledávání bez diakritiky a seřazení výsledků podle relevance.

Výhodou jednoduchého vyhledávání je funkce našeptávače, která uživateli nabízí jako nápovědu možnost anebo možnosti, které odpovídají již napsané části textu a jsou totožné s položkami v databázi. Výsledky jsou nabízeny v comboboxu. Pokračováním v psaní textu se výběr zužuje, takže uživatele může navést k žádanému dokumentu.

Rozšířené vyhledávání (viz obr. 2) umožňuje uživateli vybrat jednu část fondu, ve které chce vyhledávat. S nákupem nových elektronických dokumentů přibyla v knihovnickém systému i nová databáze elektronických dokumentů, která obsahuje e-knihy a e-časopisy. Pokud uživatel vybere jen tuto část fondu, má možnost vyhledávat pouze v ní, a pokud je přihlášený, dostat se rychle k plným textům, aniž by se znovu musel přihlašovat do vzdáleného přístupu.

Vyhledávací formulář v rozšířeném vyhledávání dovoluje volbu pole, ve kterém se vyhledává. Podmínka vyhledávání „slova z obsahu“ je k dispozici uživateli od minulého roku a byla přidána jako součást řešení, které má za cíl integraci prvků pro obohacení bibliografických záznamů do online katalogu. Mohou ji využívat i nepřihlášení uživatelé zadáním dotazu do vyhledávacího formuláře. Vyhledávají se pak slova ve vybrané části knihovního fondu CVTI SR, která byla naskenována a importována do katalogu. V současné době mají uživatelé možnost vyhledávat již v cca 5 tisíc zindexovaných obsazích a další jsou neustále přidávány. Náhled obsahu však mají pouze přihlášení uživatelé. Obsah se zobrazí ve speciální prohlížečce, která zamezuje uživateli text kopírovat nebo tisknout, a proto nepodporuje ani zvýrazňování vyhledaných slov v dokumentu.

Pro volby podmínek vyhledávání, jako je název, autor, klíčové slovo, signatura, MDT, vydavatelství, ISBN a ISSN, je k dispozici použití registru, ve kterém je možné listovat. Podobně jako v případě našeptávače odpovídá nabídka registru již uživatelem napsané části textu a je totožná s aktuálními položkami v databázi. Uživatel se může v každém z registrů uspořádaným podle abecedy nebo velikosti číselných údajů snadno zorientovat a vybrat si položku, kterou hledá nebo která se jeho uživatelskému zájmu nejvíce podobá.

Obr. 2: Formulář rozšířeného vyhledávání OPACu DaWinci

Zobrazení výsledků vyhledávání

Výsledky vyhledávání se defaultně zobrazují v tzv. rozšířeném zápise, možnost je zvolit i zápis tabulkový, který umožňuje seřadit výsledky podle vypůjčovatelnosti a uvádí informaci o počtu exemplářů a jejich dostupnosti.

Uživatel si může vybrané záznamy označit pomocí zaškrťovacího boxu a dále s nimi pracovat. Může si je uložit do košíku a odtud je poslat e-mailem, vytisknout nebo stáhnout do excelovské tabulky, aniž by musel být přihlášený.

Součástí seznamu záznamů je i odkaz na RSS kanál. Technologie RSS umožňuje uživatelům přihlásit se k odběru novinek a v online katalogu slouží k automatickému zasílání nových přírůstků v oblasti uživatelského zájmu.

Ve výsledcích vyhledávání má uživatel možnost dotaz upravovat, prohlížet historii vyhledávání nebo výsledky dále zúžit pomocí fazetové navigace, která je velkou přidanou hodnotou nové verze OPACu. Funkce je umístěná na pravé straně

od seznamu výsledků vyhledávání. Načtených může být až sedm faset: Autor/Korporace, Název, Jazyk dokumentu, Rok vydání, Vydavatelství, Klíčové slovo, Lokace. Za každým údajem ve fasetě je uveden počet titulů, které obsahuje, a podle toho jsou také údaje uspořádány sestupně. Výhodou fazetové navigace v online katalogu CVTI SR je, že z každé fasety může být vybráno několik údajů najednou a je možné v nich i listovat pomocí tlačítek „předchozí“ a „následující“. Na konci výběru se kliknutím na tlačítko „zprecisni“ výběr zúží. Každá fasetka s vybraným kritériem se zobrazí v horní části sloupce určeného pro fasety a je možné ji odebrat z menu. Vzhledem ke zlepšení uživatelské přívětivosti tohoto řešení, přibude ještě fasetka „Druh dokumentu“ a „Typ výpůjčky“ (tj. prezenční, absenční, online) a bude odebrána fasetka „Název“ a „Lokace“.

Vedle možnosti náhledu obálky a obsahu využívá online katalog CVTI SR také službu Google Books, která umožňuje propojení záznamů v našem OPACu s plnými texty v databázi Google Books. Ikonka Google Books se zobrazuje u těch záznamů, kde je k dispozici plný text nebo alespoň částečný plný text (tzv. Partial preview). Pokud služba Google Books nedisponuje knižním dokumentem v digitalizované formě nebo má dokument v databázi pouze název a ISBN knihy, ikonka Google Books se v online katalogu nezobrazuje.

Obr. 3: Ukázka výsledků vyhledávání v OPACu DaWinci

Obr. 4: Ukázka zobrazení detailu záznamu v OPACu DaWinci

Literatura

OPÁLKOVÁ, Markéta. OPACy nové generace I – AquaBrowser a WorldCat Local. *Ikaros* [online]. 2009, roč. 13, č. 10 [cit. 06.03.2012]. Dostupný na World Wide Web: <<http://ikaros.cz/node/5741>>. URN-NBN:cz-ik5741. ISSN 1212-5075.
 HILDRETH, Charles R. 1995. *Online Catalog Design Models : Are We Moving in the Right Direction? : A Report Submitted to the Council on Library Resources August, 1995* [online]. 1995, updated March 27, 2000 [cit. 2008-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://myweb.cwpost.liu.edu/childret/clr-opac.html>>.

Bc. Eliška Klimentová
 eliska.klimentova@cvtisr.sk
 odbor rozvoja informačných systémov